

کانون الھیات مژده
تعریف امید در کتاب مقدس
(صفحه ۱۵۹ سؤال ۷)

غلاطیان (ترم بهار ۲۰۲۴)
استاد: منصور خواجه پور

دانشجو: م. د
تاریخ تحویل: ۲۸ می ۲۰۲۴

تعاریف امید از منظر کتب مرجع

در دو فرهنگ مهم فارسی یعنی *دهخدا* و *معین*، در برابر معنای امید از مترادف‌هایی چون آرزو، امل، امیدواری، انتظار، توقع، چشم‌داشت، رجا نام برده شده است. در فرهنگ *عمید* نیز از آن به عنوان «آرزوی روی دادن امری همراه با انتظار تحقق آن» یاد شده است. همچنین دو اصطلاح «امید بستن» و «امیدوار بودن» به ترتیب به معنای خواهان چیزی یا کسی شدن و نیز انتظار داشتن را مورد اشاره قرار داده‌اند. در *دانشنامه عمومی*، امید باورد داشتن به نتیجه مثبت اتفاق‌ها یا شرایط، در زندگی است. امید احساسی است درباره اینکه می‌توانیم آنچه را که می‌خواهیم، داشته باشیم یا یک اتفاق، بهترین نتیجه را برای ما خواهد داشت.

امید از نگاه فلسفه و روان‌شناسی

امید یک حالت ذهنی روانی مثبت است که بر اساس حس موفقیت و برنامه‌ریزی برای دستیابی به این اهداف تعیین شده است؛ به عبارت دیگر، تفکر هدفمند فرد است که انگیزه تعقیب اهداف و انتظار دستیابی به این اهداف را برجسته می‌کند. امید یک دارایی و فرصت برابر است که همه مردم می‌توانند به آن دسترسی داشته باشند. امید روشی برای مثبت‌اندیشی است که ما در هر جنبه‌ای از زندگی خود از آن استفاده می‌کنیم.

در پژوهشی که با هدف بررسی ارتباط بین متغیر زندگی با امید و شاخصهای سلامت روان صورت پذیرفت مشخص شد که بین این متغیر و شادی و رضایت از زندگی، همبستگی مثبت و معنادار و با افسردگی همبستگی منفی معنادار وجود دارد. در واقع، زندگی با امید می‌تواند سبب افزایش شادی و رضایت از زندگی باشد.^۱

«مفهوم امید از نظر نووتنی^۲ نیروی زندگی پویا و بلند؛ از نظر دارلینگتون^۳ اهمیت حمایت شدن از سوی دیگران؛ از نظر هاملستین و روث^۴ برقراری ارتباط نزدیک با ارزش‌های شخصی و اهداف؛ و از نظر هاقتون^۵ توان دنبال کردن فعالیت‌های روزانه و متحرک نگهداشتن خود است. به عقیده اسنایدر^۶ امید، نوعی روند فکری و دارای دو جزء تفکر عامل(اراده‌های هدفمند) و مسیرها(طرح‌های هدفمند) است و هر دو بعد از طریق رفتارهای هدفمند در تشکیل و تعیین میزان امید، ضروری و موجب سازگاری و سلامت جسمی و روانی است.»^۷

«افلاطون امید را محصول نوعی آینده‌نگری می‌داند که البته بازتابی از گذشته‌ها، تصاویر، اندیشه‌ها و خواسته‌های پیشین ما است. اسپینوزا و دیوید هیوم و بسیاری از دیگر فلاسفه مهم غرب در ادامه همین سنت یونانی، مفهوم امید را به بی‌خبری انسان از آینده و حس آینده‌نگری او پیوند می‌زنند. البته تأمل عمیق و تفصیلی در مقوله امید بیشتر در میان اندیشمندان غربی و به‌ویژه متکلمان مسیحی و فیلسوفان دین رواج داشته است. چرایی این مسئله تا حدی قابل حدس است. اهمیت اخلاقی و الهیاتی فضیلت امید طبیعتاً متکلمان و فیلسوفان دین اعم از مسیحی و غیرمسیحی را از دیرباز درگیر خود ساخته بود.»^۸

امید در مسیحیت^۹

^۱ بهرام جوکار، حبیب‌اله نصیر، معناداری زندگی، امید، رضایت از زندگی و سلامت روان در زنان (گروهی از زنان شاغل فرهنگی)، انتشارات نشریه پژوهش زنان، ۱۳۸۷، ص ۱۵۷

^۲ Nowotny

^۳ Darlington

^۴ Hammelstein & Roth

^۵ Houghton

^۶ Snyder

^۷ زهرا کرمانی، محمد کریم خداینه‌ای، محمود حیدری، ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس امید اسنایدر، انتشارات فصلنامه روان‌شناسی کاربردی، ۱۳۹۰، ص ۸

^۸ مسعود صادقی، تحلیل معیار عقلانیت و وجوه اخلاقی امید، انتشارات فصلنامه آینه معرفت، ۱۳۹۷، ص ۱۰۸

^۹ مطالب این بخش برگرفته از سایت مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی است.

امید در عهد عتیق و جدید به معنای توکل و اعتماد به خدا در جهت عملی کردن برنامه اش برای بشر است. نویسندگان عهد عتیق، مفاهیمی این‌چنینی را به معنی پناه جستن نزد خدا، ایمان قلبی به اینکه خدا به وعده خیرش عمل خواهد کرد و صبورانه منتظر آن بودن، به کار برده‌اند. انسان می‌داند که باید امیدوار باشد، زیرا خداوند به وعده هایش عمل خواهد کرد. رسولانی چون پولوس امید را انتظاری صبورانه، باورمندانه و شادمانه برای رستخیز مؤمنان و برپایی کامل ملکوت خداوند دانسته‌اند. او بر عامل اصلی امید مذهبی، یعنی رستخیز مسیح، تأکید می‌کند و افعال الهی را منشأ و زمینه امید می‌داند. لوقا و پطرس نیز واژه امید را برای اشاره به انتظار حیاتی جدید در این جهان و حیات ابدی در جهان بعدی به کار برده‌اند. در این راستا، آگوستین امیدی را که معطوف به خداوند باشد ارج می‌نهد. او امید را شرط انسان بودن نمی‌داند، اما بر این باور است که امید یکی از سه بُعد ضروری زندگی نیکو است و ابعاد دیگر آن ایمان و عشق هستند. وی معتقد است که ایمان مسیحی معطوف به سعادت کاملی است که در حیات بعدی به واسطه حضور در پیشگاه خداوند، نصیب انسان می‌گردد. این امید است که شخص را قادر می‌سازد رنج‌های زندگی دنیوی را تحمل کند.

توماس آکوئیناس اهمیت مشابهی برای امید مؤمنانه قائل است. او آن را فضیلتی الهی می‌نامد؛ زیرا نقش محوری در زندگی مسیحی دارد و خدا، هم علت و هم مقصود آن است. از نظر او امید تماماً معطوف به سعادت است، اما امید مؤمنانه معطوف به سعادت فوق مادی است. هدف نهایی امید مؤمنانه، شادی ناشی از اتحاد با خداوند است.

لوتر بر نقش مهمی که امید در تحمل صبورانه دردها و رنج‌های زندگی ایفا می‌کند تأکید می‌نماید. او این دنیا را برای کسانی که به وعده خداوند باور دارند و بر آن پایبندند، تحیرگاهی می‌داند که امید به یک زندگی مطلوب پیش رو، ایشان را در آن پایدار نگه می‌دارد. وی در حقیقت امید را دل‌گرمی معنوی تعریف می‌کند. از نظر او امید مسیحی صرفاً معطوف به لذات بدنی در بهشت نیست، بلکه ناظر بر تجربه کامل عدالت و بخشایش ابدی است. لوتر تأکید می‌کند که امید را خداوند به وجود آورده و موهبتی است از سر رحمت.

کتاب مقدس، آینه تمام‌نمای امید

با توجه به هدف مطالعه حاضر که عبارت است از «تعریف امید در کتاب مقدس»، طبیعتاً برای نیل به این هدف باید نگاهی گذرا به کتب عهد عتیق و جدید داشت تا از این رهگذر بتوان با تفسیر نمونه‌هایی شاخص، به تعریفی جامع از امید دست یافت. اولین جایی که مفهومی از امید به دست می‌آید، کتاب پیدایش (۳: ۱۴-۱۵) است: «سپس خداوند به مار فرمود چون این کار را کردی از همه حیوانات ملعون‌تر هستی. بر روی شکمت راه خواهی رفت و در تمام مدت عمرت خاک خواهی خورد. در بین تو و زن کینه می‌گذارم. نسل او و نسل تو همیشه دشمن هم خواهند بود. او سر تو را خواهد کوبید و تو پاشنه او را خواهی گزید.» اینجا، در میانه آیاتی که از لعنت سخن می‌گویند، آیه‌هایی می‌درخشند که امید را مژده می‌دهند، زیرا آمدن کسی را نبوت می‌کنند که بر شیطان و گناه فائق می‌آید و رهایی و نجات را بشارت می‌دهد.

در جای‌جای کتاب خروج نیز مفهوم امید موج می‌زند و با رهایی قوم بنی‌اسرائیل از ۴۰۰ سال بردگی مصر و فرعون و رسیدن به سرزمین موعود و زندگی آینده تنیده شده است. در این کتاب، بارها و بارها قوم به ورطه ناامیدی افتاده و خود را هلاک شده می‌یابد ولی باز هم با وعده‌های خداوند امید در دلشان زنده می‌شود. لذا ملاحظه می‌گردد اطمینان نکردن به خداوند و وعده‌هایش چگونه ترس و ناآرامی و در دام شیطان افتادن را به همراه دارد.

در اعداد (۱۷: ۱۲-۱۳) و در تثنیه (۲۸: ۶۵) امید و ناامیدی دو روی یک سکه هستند و معنای امید در مفهوم متضاد آن یعنی ناامیدی نهفته است. در این دو کتاب صراحتاً واژه ناامیدی به هلاکت، عدم آرامش، نگرانی و بیچارگی تعبیر می‌شود. بنابراین، روی دیگر سکه یا همان امید به معنای آرامش و سعادت است.

در اول سموئیل، معنای امید برای قوم خلاصه شده بود در رهایی از هرج و مرج و پوچی و نافرمانی از خدا در دوران داوران با انتخاب شانول به عنوان اولین پادشاه توسط سموئیل. در تفسیر آیه ۱۶ فصل ۱۴ کتاب اول سموئیل، امید را می‌توان منبع قدرتی برای انسان دانست که توسط خداوند فراهم می‌شود. در دوم سموئیل نیز زندگی موفقیت‌آمیز داوود، بنی‌اسرائیل را تحت تأثیر فراوان قرار داد. سپس آنها پس از مدت‌ها، در زمانی که در پریشانی به سر می‌بردند، به امید پادشاهی دیگر از نسل داوود بودند؛ کسی که مانند او باشد. در تفسیر آیه ۲۲ فصل ۱۲ این کتاب امید و ثمره آن را می‌توان شفا و رحمت به شمار آورد. لذا امید را از ثمره آن نیز می‌توان تعریف کرد.

در اول تواریخ (۲۹: ۱۵) جایی که داود در برابر جمعیت، خداوند را نیایش و ستایش می‌کرد، در خصوص بیگانگی در برابر خدا چنین می‌گوید: «روزهای ما در روی زمین چون سایه‌ای است بدون امید». در تفسیر دوم تواریخ (۲۰: ۱۵) نیز می‌توان گفت خداوند پشت و پناه آحاد قوم امیدوار خود در نبردهای روحانی زندگی است. در آیه ۱۷ فصل ۲۰ هم ناامیدی برابر هراسان بودن قرار گرفته است.

کتاب‌های عزرا و نحمیا ما را به یاد کتاب خروج می‌اندازد: امید به رهایی قوم از سال‌ها اسارت و تبعید و بازگشت به اورشلیم. ثمره این امید نیز بازسازی معبد و دیوارهای شهر جهت احیای روحانی و اجتماعی است. در عزرا (۱۰: ۲-۴) امید به بخشش خدا سبب احترام و اطاعت از خدا می‌شود.

در کتاب ایوب تعداد کلمات امید و ناامید را زیاد می‌توان ملاحظه کرد و لذا از این کتاب معانی جامعی از امید حاصل می‌شود. صبر و امید ایوب با هم مزوج شده‌اند و هنگامی که صبوری به خرج می‌دهد امیدش فراوان می‌گردد و برعکس، زمانی که ناشکیبا می‌شود ایمانش رنگ می‌بازد. پس می‌توان نتیجه گرفت یک از ثمرات مهم امید صبر و شکیبایی است و امید لازمه ایمان راسخ است.

بیشترین تعداد دو کلمه امید و ناامیدی در مزامیر دیده می‌شود که تصاویر شفافی از معنای امید ارائه می‌دهند. آیات زیر نتیجه جستجوی ویژه امید در مزامیر است:

- ۱- امید مسکینان از بین نمی‌رود (مزمور ۹: ۱۸).
- ۲- [نیاکان ما] به حضور تو زاری نمودند و رهایی یافتند. به تو پناه آوردند و ناامید نشدند (مزمور ۲۲: ۵).
- ۳- آری، کسانی که به تو امیدوارند، هرگز شرمنده نمی‌شوند (مزمور ۲۵: ۳).
- ۴- بر خداوند توکل کن، ایمان داشته باش و ناامید مشو (مزمور ۲۷: ۱۴).
- ۵- ای کسانی که امیدتان به خداست، شجاع و قوی باشید (مزمور ۳۱: ۲۴).
- ۶- امید ما بر خداوند است و او پشت و پناه ما می‌باشد. او سبب شادی ماست و ما به نام مقدس او توکل داریم. خداوندا، ما به تو امیدواریم، محبت بی‌پایان تو بر ما باد (مزمور ۳۳: ۲۰-۲۲).
- ۷- خداوند نزدیک شکسته‌دلان است و آنها را از ناامیدی نجات می‌دهد (مزمور ۳۴: ۱۸).
- ۸- بر خداوند امیدوار باش و اوامر او را اطاعت نما (مزمور ۳۷: ۳۴).
- ۹- چرا این قدر افسرده‌ام؟ چرا این قدر در مشکلاتم غرق شده‌ام؟ بر خدا امیدوار خواهم بود و یکبار دیگر او را حمد خواهم گفت خدای من و نجات دهنده من (مزمور ۴۲: ۱۱).
- ۱۰- من فقط به خدا اعتماد دارم و امیدم به اوست (مزمور ۶۲: ۵).
- ۱۱- ای خدایی که نجات‌دهنده ما هستی، تو با کارهای عادلانه و عجیب ما را نجات می‌دهی. تو امید مردم سراسر جهان هستی (مزمور ۶۵: ۵).
- ۱۲- شخص شریر این را می‌بیند و خشمگین می‌شود، حرص می‌خورد، و امیدش برای همیشه از بین می‌رود (مزمور ۱۱۲: ۱۰).

۱۳- من را کمک کن تا همیشه حقایق احکام تو را بیان کنم، چون امید من به داورهای توست (مزمور ۱۱۹: ۴۳).

۱۴- وعده‌هایی را که به این بندهات داده‌ای به یاد آور، زیرا آنها به من امید داده‌اند (مزمور ۱۱۹: ۴۹).

بر اساس امثال (۲۸: ۱۰)، ثمره امید شخص نیک، خوشحالی است و مردمان شریر هیچ آمیدی ندارند. در تفسیر جامعه (۹: ۴) به این نتیجه می‌رسیم انسان تا زنده است امید دارد. در اشعیا امید آنچنان اهمیت دارد که در فصل ۲۹ بخشی به «امید برای آینده» و در فصل ۴۰ بخشی برای «سخنان امیدبخش» اختصاص دارد. فصل ۲۳ ار میا نیز به «امید به آینده» و در پایان فصل ۳۲ و فصل ۳۳ به «وعده امید» می‌پردازد. این دو کتاب از تحقق وعده امیدبخش خدا یا همان آمدن مسیح موعود خبر می‌دهند. برپایه حزقیال (۴: ۱۷) ناامیدی و هلاکت نصیب گناهکاران خواهد شد. پیام میکا هم دارای علایم و نشانه‌هایی برای امید به آینده است. در کتاب حجاج نبی پیام‌های تسلی و امید و در کتاب زکریای نبی پیام‌های هشداردهنده و امیدوارکننده می‌بینیم.

در عهد جدید، خداوند بند برگزیده خود عیسی مسیح را مایه امید تمام ملت‌ها خطاب می‌کند (متی ۱۲: ۲۱). تفسیر آیاتی از اعمال رسولان اجمالاً نشان می‌دهد که رستخیز مردگان و ورود ایمانداران به پادشاهی خداوند امید غایی مومنان است. در

رومیان (۴:۵) در مورد منشأ امید چنین ذکر می‌شود: «و بردباری موجب می‌شود که مورد قبول خدا شویم و این امر امید را می‌آفریند». رومیان (۸:۲۱) امید را به معنای آزادی آفرینش از قید فساد می‌داند. خلاصه آیات ۲۳ تا ۲۵ فصل ۸ رومیان نشان می‌دهد انتظار اینکه خداوند ایمانداران را فرزندان خود بگرداند و کل بدن آنها را آزاد سازد خود امیدی است در راستای نجات حتی با داشتن روح القدس. به علاوه، امیدی که برآورده شود دیگر امید نیست چه کسی در امید و انتظار چیزی است که قبلاً آن را یافته است؟ اگر در امید چیزی هستیم که هنوز نیافته‌ایم، با صبر منتظر آن می‌شویم. رومیان (۱۳:۱۵) به صراحت، خدا را سرچشمه امید و نیروی روح القدس را مایه افزایش امید می‌داند.

در اول قرنطیان (۷:۱۳) ملاحظه می‌شود محبت به امیدواری منجر می‌گردد. طبق آیه ۱۳ همین باب، سه چیز باقی می‌ماند: ایمان و امید و محبت. در آیه ۱۹ فصل ۱۵ این کتاب ذکر شده است: «اگر امید ما به مسیح فقط منحصر به این زندگی باشد، از تمام مردم بدبخت‌تر هستیم». این آیه نشان می‌دهد امید واقعی عبارت است از زندگی ابدی در ملکوت خدای زنده. بر اساس دوم قرنطیان (۱۲:۳) ثمره امید «باشهامت سخن گفتن» عنوان می‌شود.

در غلاطیان یا همان رساله «فیض و دیگر هیچ» شاهد هستیم که چگونه پولس رسول با جدیت و اصرار، به اصلاح عقاید پوچ و منسوخ شریعت‌گرایان می‌پردازد. او شرط اصلی برای زندگی حقیقی در مسیح را تنها ایمان و فیض ناشی از آن می‌داند نه هیچ چیز دیگر. وی اشاره می‌کند که به وسیله این ایمان است که همگان نزد خداوند عادل شمرده می‌شوند. «پولس می‌گوید: ما به وسیله روح القدس در انتظار انجام امید خود یعنی نیکی مطلق (عدالت) که از راه ایمان حاصل می‌شود به سر می‌بریم اکنون این نیکی مطلق یا عدالت از آن ماست. ما تنها با اعتماد به مسیح و به وسیله فیض او این امید را دریافت می‌کنیم.»^{۱۰} او یکی از ویژگی‌های یک ایماندار عادل شمرده‌شده را امید می‌داند. بنابراین، مشخص است که در این کتاب امید به معنای نیکی مطلق یا عدالت در عیسی است.

افسیسیان (۱۲:۱) و فصل ۲ آن لازمه امید را ایمان به مسیح و اتحاد با وی می‌داند. در کولسیان (۵:۱) چنین ذکر می‌شود: «امید شما به آنچه در عالم بالا در انتظار شمامست، باعث این ایمان و محبت است». باب‌های دیگر کولسیان، شنیدن انجیل و سهیم شدن در جلال خدا را موجد امید می‌دانند.

در کتاب اول تسالونیکیان، پولس رسول از ایمانداران می‌خواهد با امید در انتظار بازگشت مسیح باشند. در تیطس (۷:۳) در مورد امیدی صحبت می‌شود که نسبت به وارث حیات ابدی شدن وجود دارد. عبرانیان (۱:۶) نشان می‌دهد که با اشتیاق، امید از قوه به فعل درمی‌آید. آیه ۱۹ فصل ۷ عبرانیان به امیدی اشاره دارد که ایماندار را به حضور خدا می‌برد. در شروع باب ۱۱ این کتاب، ایمان و امید باهم این گونه رابطه پیدا می‌کنند: ایمان، اطمینان به چیزهایی است که به آنها امیدواریم و اعتقادی است به چیزهایی که نمی‌بینیم. نویسنده نامه اول پطرس مرگ و قیام و وعده‌های عیسی مسیح را مایه امید می‌داند. اول یوحنا (۳:۳) ثمره امید به مسیح را پاکی می‌داند. در کتاب مکاشفه یوحنا مقصود اصلی نویسنده این است که به خوانندگان خود امید ببخشد و آنها را تشویق کند که در زمان سختی و شکنجه در ایمان خود وفادار باشند.

جمع‌بندی و سخن پایانی

در این نوشتار سعی شد از زوایای گوناگون به بررسی و تعریف امید به طور مستقیم پرداخته شود و با از طریق آثار و ثمرات آن، به تعریفی از امید رسید. همچنین تلاش گردید از چیزهایی که بدانها امید بسته می‌شود به تعریفی از امید دست یافت. در وهله اول و به باور عموم، امید مفهومی است مثبت که آرزو و انتظار رسیدن به نتایج مطلوب را دربردارد. نقل است که انسان به امید زنده است. از گابریل گارسیا مارکز می‌پرسند اگر بخواهی یک کتاب صد صفحه‌ای در مورد امید بنویسی، چه چیزی می‌نویسی؟ می‌گوید ۹۹ صفحه را خالی می‌گذارم. صفحه آخر، سطر آخر می‌نویسم: امید آخرین چیزی است که می‌میرد. به باور علم روان‌شناسی نیز امید حالت ذهنی روانی مثبت است که آثاری چون شادی و رضایت از زندگی به همراه دارد. فلاسفه هم امید را با مفاهیم کلامی مربوط به گذشته و آینده، تبیین کرده اند.

و اما در مسیحیت و در قالب جهان‌بینی کتاب مقدسی، امید معنای واقعی خود را پیدا می‌کند و ارزش والایی به خود می‌گیرد. امید در کنار ایمان و محبت، محور مسیحیت را تشکیل می‌دهند. با مرور کتاب مقدس مشخص شد خداوند به قوم خود

^{۱۰} دیوید پلات، تونی مریدا، تفسیر مسیح‌محور: تجلی جلال عیسی در کتاب غلاطیان، انتشارات سازمان خدمات مسیحی، ۲۰۰۴، ص

و سایر اقوام وعده‌ای می‌دهد برای نجات و رهایی از گناه و زندگی ابدی در حضورش. این وعده با مصلوب شدن مسیح تحقق یافت. در کتاب غلاطیان، امید به معنای نیکی مطلق یا عدالت در عیسی ذکر گردید. بر اساس کتاب مقدس، معانی روحانی متعددی از امید حاصل شد ولی شاید بتوان گفت شاهبیت همه آنها عبارت است از: زندگی ابدی در ملکوت خدای زنده.

پلات، دیوید. مریدا، تونی. تفسیر مسیح‌محور: تجلی جلال عیسی در کتاب غلاطیان. انتشارات سازمان خدمات مسیحی.

۲۰۱۴.

جوکار، بهرام. نصیر، حبیب‌اله. معناداری زندگی، امید، رضایت از زندگی و سلامت روان در زنان (گروهی از زنان

شاغل فرهنگی). انتشارات نشریه پژوهش زنان. سال ۶. شماره ۲. ۱۳۸۷.

سایت مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی به نشانی <https://www.cgie.org.ir>

صادقی، مسعود. تحلیل معیار عقلانیت و وجوه اخلاقی امید. انتشارات فصلنامه آینه معرفت. سال ۱۸. شماره ۵۷.

۱۳۹۷.

کتاب مقدس. از ترجمه مژده. انتشارات انجمن کتاب مقدس ایران. ۲۰۱۲.

کرمانی، زهرا. خدایپناهی، محمد کریم. حیدری، محمود. ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس امید/سنایدر. انتشارات فصلنامه

روان‌شناسی کاربردی. سال ۵. شماره ۱۹. ۱۳۹۰.